

STANISŁAW SALA

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

WPLYW PROCESÓW GLOBALIZACJI NA INNOWACJE W AGROTURYSTYCE

Abstract: The Influence of Globalization Processes on Agritourism Innovations. This article presents the influence of the processes of globalization on tourism. The main aim of the article is to make an attempt to demonstrate the impact of globalization processes on agritourism. During the time of creating the global economy, the constant changes in the agritourism allowing to function in the constantly increasing competition, must occur. The sources of such changes seem to be the globalization processes defining the boundary conditions of the economic activities. The globalization processes influence the agritourism by providing the access to: modern technology including the Internet, digital television, satellite television; modern means of transport (container transport, high-speed railways, airplanes). The increasing competitiveness of markets has led to the development of modern methods of management allowing the effective market competition. The processes of globalization have the impact on innovations in the continuous manner. The key factor tends to be the network system of links not only between countries, but mainly between regions and companies at different levels of the organization. The formed feedbacks determine the continual growth of the innovation potential. The removal of the barriers in the range of the economic activities, which leads to the creation of the open economy, creates both the opportunities and threats for the development of agritourism. The sustainable development of agritourism is increasingly determined by the content-related competences of the staff, which can enable them to create benefits from the quality changes in the global economy.

Key words: Agritourism, globalisation, globalisation processes, rural areas development, rural tourism.

Wstęp

Jednym z głównych kierunków rozwoju współczesnej turystyki jest *agroturystyka* rozumiana jako prowadzenie działalności turystycznej w gospodarstwach rolnych [Flanigan *et al.* 2014]. Turyści korzystający z bazy noclegowej w gospodarstwach rolnych, realizujący pasywny i aktywny wypoczynek na terenie gospodarstwa lub w jego otoczeniu przykuwają uwagę badaczy, pragnących zdiagnozować rosnącą po-

pularność turystyki wiejskiej [Drzewiecki 1997, 1998, 2002; Gil Arroyo *et al.* 2013; Kamińska, Pałka 2009; Kiniorska *et al.* 2012; Lubowiecki-Vikuk, Paczyńska-Jędrzycka 2010; Majewski, Lane 2003; Pałka 2011a, 2011b, 2014; Koutsouris *et al.* 2014; Pieńkos, Tymieńska 2008; Sawicki 2014; Sikorska, Kojaszczak 2000; Sznajder, Przeźbińska 2006; Valdivia, Barbieri 2014]. W dobie intensywnego rozwoju miast (tłok, korki, smog miejski, hałas, szybkie tempo życia, stres), tereny wiejskie stają się coraz bardziej atrakcyjne dla turystów. Do niezaprzeczalnych walorów wsi należy zaliczyć: krajobrazy, ciszę, spokój, w miarę czyste powietrze oraz tradycyjny klimat, na który składa się wiejska architektura, sztuka i kultura ludowa, zwyczaje i obyczaje. Możliwość wyciszenia się, rozładowania stresu i wypoczynku na łonie natury popycha coraz więcej osób do skorzystania z agroturystycznych ofert [Sala 2003b].

Rozwój agroturystyki ma istotny wpływ na kształtowanie się obszarów wiejskich. Na pierwszy plan wysuwa się kształtowanie pozarolniczych funkcji wsi oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich. Gospodarstwa trudniące się agroturystyką nabywają nowe umiejętności tak przydatne na współczesnym ciągle zmieniającym się rynku pracy. Inwestycje agroturystyczne pozytywnie wpływają na rozwój infrastruktury wiejskiej oraz przyczyniają się do rozwoju wiejskiej przedsiębiorczości. W dłuższym przedziale czasu rozwój agroturystyki może wpłynąć na zmniejszenie liczby osób opuszczających tereny wiejskie. Jednak rozwój agroturystyki musi się zderzyć z globalnymi trendami warunkującymi rozwój poszczególnych regionów świata, a za najważniejszy megatrend powszechnie uważa się globalizację.

Podstawowym celem opracowania jest próba wykazania wpływu procesów globalizacji na agroturystykę. Dążąc do osiągnięcia celu pracy starano się odpowiedzieć na następujące pytania:

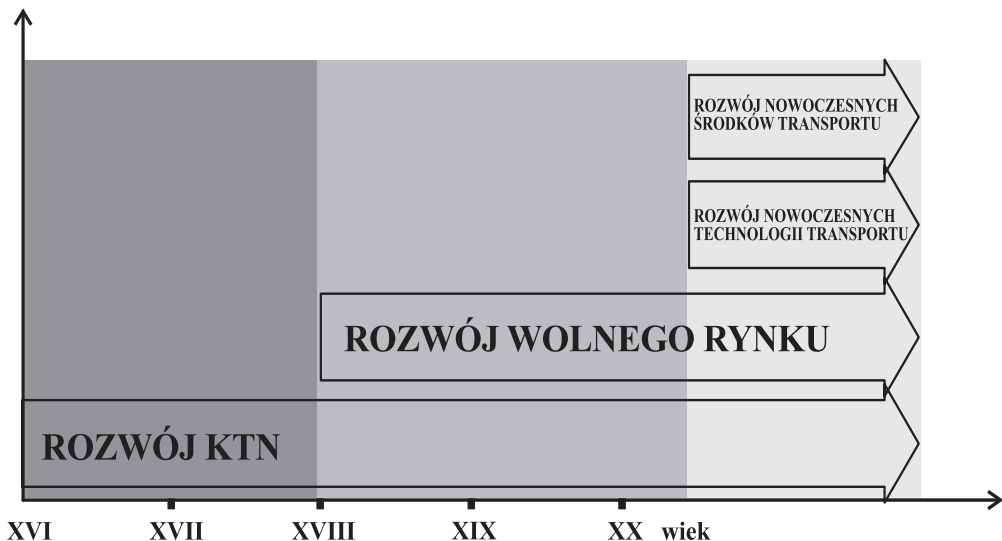
- jaka jest rola i znaczenie innowacji w agroturystyce,
- w jaki sposób procesy globalizacji wpływają na agroturystykę.

Opracowanie ma charakter przyczynkarski. Starano się w nim określić, jakie procesy globalizacji mają istotny wpływ na agroturystykę. Zwrócono uwagę na rolę i znaczenie sprzężeń zwrotnych między procesami społecznymi, politycznymi, gospodarczymi oraz globalnymi tendencjami zmian, w stosunku do których agroturystyka musi się jasno określić.

1. Zarys procesów globalizacji

Jednym z najczęściej używanych pojęć w ostatnich kilku dekadach jest *globalizacja*. Im częściej jest używane, tym częściej pojawiają się wątpliwości dotyczące jego zakresu. Wbrew obiegowym opiniom globalizacja stanowi logiczną całość uwarunkowaną historycznie. Po raz pierwszy spotykamy się z nią w 1957 r. w *The Economist*, a w 1961 pojęcie to pojawia się w słowniku Webstera. W polskiej literaturze geograficznej na przełomie wieków zaczynają pojawiać się publikacje dotyczące globalizacji

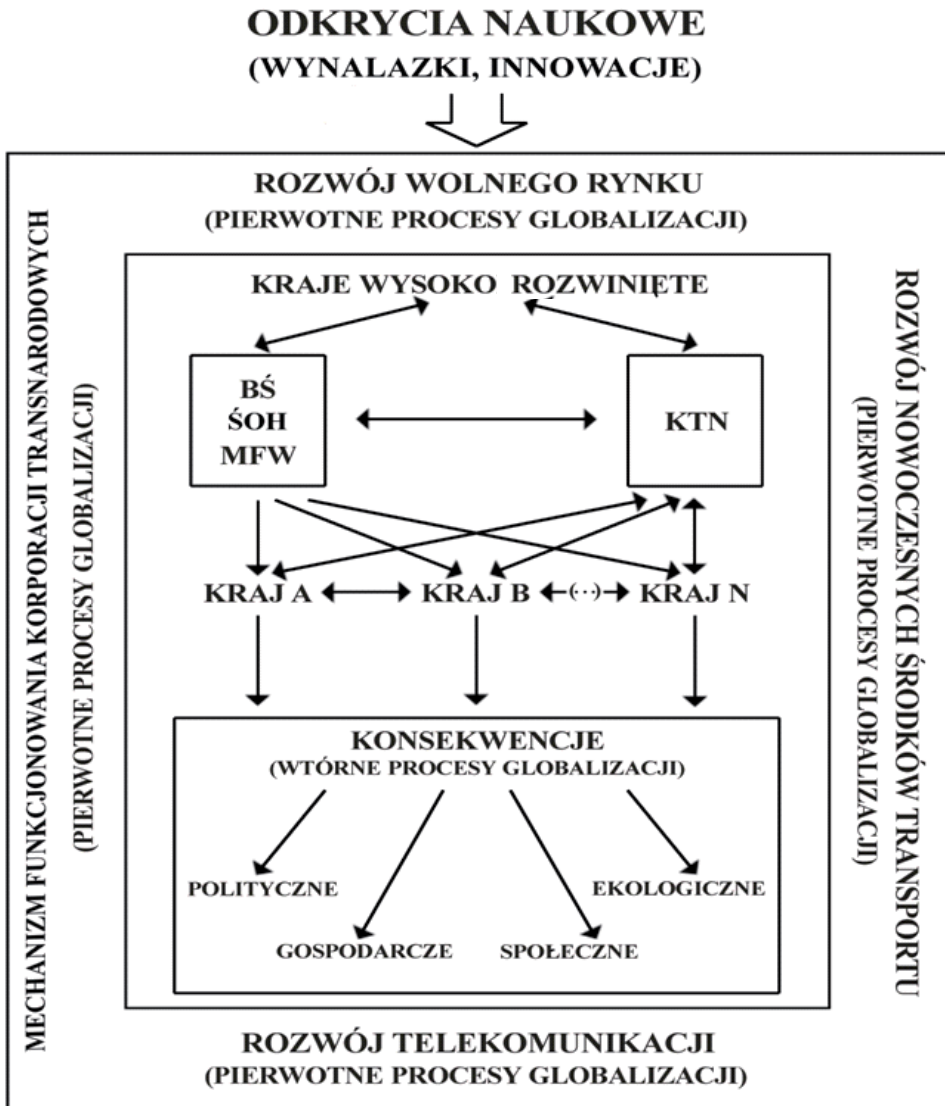
[Czerny 2001, 2005; Domański 1996, 2001, 2002; Gierańczyk 2003; Gierańczyk, Stańczyk 2003; Jędrzejczyk 2002; Kuciński 1999; Makięła 2003; Markowski 2003; Sala 2002, 2003a; Stryjakiewicz 2001; Stryjakiewicz, Wajda 2003; Wieloński 2003; Ziolo 2003]. Zakres tematyczny obejmuje zespół procesów dążących do zacieśniania powiązań i relacji między poszczególnymi krajami, regionami czy pojedynczymi ludźmi, zachodzących na płaszczyźnie społecznej, kulturowej i gospodarczej. Globalizacja, a precyzyjniej ujmując procesy globalizacji (ryc. 1), [Sala 2014] wyznaczają warunki brzegowe dla ludzkiej egzystencji zarówno na poziomie ekonomicznym, jak i społecznym. Procesy globalizacji zanegowały klasyczne teorie ekonomiczne, doprowadzając do prób stworzenia podstaw nowej ekonomii, próbującej wyjaśnić kumulację jakościowych zmian zachodzących na wielu płaszczyznach. Stanowią nośnik wielu zjawisk o konotacjach negatywnych i pozytywnych, dlatego też prawidłowe rozpoznanie mechanizmu procesów globalizacji (ryc. 2) pozwoli na wykorzystanie pozytywnych i uniknięcie negatywnych konsekwencji globalizacji [Sala 2014]. Obecnie funkcjonujemy w trzecim etapie globalizacji, charakteryzującym się dynamicznymi zmianami zachodzącymi w elektronice, mikroelektronice, informatyce, telekomunikacji prowadzącymi do coraz bardziej dynamicznego postępu technicznego i technologicznego. Początki tego etapu sięgają lat 70. XX w. kiedy to nastąpiło sprzężenie zwrotne między rewolucją informatyczną a społeczeństwem. Zachodzące wówczas zmiany, opierające się na wcześniejszej wiedzy doprowadziły do upowszechnienia wiedzy, zmniejszenia kosztów produkcji co zaowocowało przejściem z gospodarki ilościowej opartej na modelu mechanicznym do gospodarki jakościowej opartej na cyklu informatycznym czy biologicznym.

Ryc.1. Procesy globalizacji w ujęciu historycznym

Źródło: [Sala 2014] (ryc. 1, 2).

Coraz większego znaczenia nabiera informacja urastająca do rangi czynnika produkcji. Jak powiedział Drucker [1995] „jedyną stałą rzeczą w gospodarce jest zmiana, a zmiany są nieprzewidywalne, dlatego ludzie biznesu zmuszeni są do zrozumienia zjawiska nieprzewidywalności i nieregularności”. Współcześnie szczególnie dynamicznie zachodzą zmiany na płaszczyźnie agroturystyki, gdyż agroturystyka odgrywa nie tylko rolę stymulującą rozwój obszarów wiejskich, ale także staje się ważnym elementem gospodarki nie tylko narodowej, ale także globalnej [Sala 2011].

Ryc. 2. Mechanizm funkcjonowania procesów globalizacji

2. Innowacje

Z wywodzącym się z języka łacińskiego pojęciem *innowacji* (*innovation*) po raz pierwszy spotykamy się w pracach Schumpetera, identyfikującym je z wprowadzaniem nowych udoskonalonych produktów, technologii czy nowych rozwiązań, których klasycznym zadaniem jest wdrażanie innowacji [Schumpeter 1960]. Według *Wielkiej Encyklopedii Geografii Świata* (t. 21) pod pojęciem *innowacji* rozumiemy wszelkie zmiany prowadzące do postępu w poszczególnych gałęziach gospodarki oraz w zarządzaniu i życiu społecznym. Celem zastosowania innowacji jest zwiększenie produktywności, obniżki kosztów wytwarzania oraz podniesienia stopy życiowej społeczeństwa. Innowacje traktowane są jako czynnik produkcji. W dobie cywilizacji informacyjnej informacja ma kluczowe znaczenie w procesach przekształcania wyników badań w nowe produkty, technologie, metody zarządzania czy nowe rynki [*Wielka Encyklopedia Geografii Świata* t. 16].

Zakres tematyczny pojęcia innowacji można ujmować w węższym lub szerszym ujęciu. W węższym ujęciu *innowacja* to zdobycie informacji o nowym rozwiązaniu, zapoznanie się z nią oraz zastosowanie wynalazku, natomiast w szerszym ujęciu – wprowadzenie nowego produktu czy zastosowanie nowego rozwiązania. Kluczowe znaczenie w procesie innowacyjności ma nie sama innowacja, ale informacja o innowacji i w dalszej kolejności kreatywne działanie polegające na właściwym wykorzystaniu innowacji przez wdrożenie [Hidalgo, D'Alvino 2014]. Aby wdrożenie mogło zaistnieć, kluczowe znaczenie ma komunikacja, rozumiana w kategoriach czynnika społecznie konstruktywnego, przez łączenie ludzi w celu tworzenia wspólnych treści i wartości oraz budowania lokalnych kultur, często będących wyróżnikiem gospodarstw agroturystycznych.

W rozwoju agroturystyki innowacja ma kluczowe znaczenie warunkujące sukces [Laws 2009]. Obecnie to od innowacyjności zależy konkurencyjność gospodarstw agroturystycznych. W tym kontekście kluczowe znaczenie mają nie zasoby finansowe gospodarstwa agroturystycznego, ale przede wszystkim kapitał ludzki i społeczny. Aby przetrwać, gospodarstwa agroturystyczne muszą się ciągle zmieniać, zaskakiwać turystów wciąż nowymi produktami i propozycjami [Sala 2005a]. W agroturystyce muszą zachodzić ciągle zmiany, gdyż stabilizacja prowadzi do utraty konkurencyjności. Ciągłe zmiany są wpisane w logikę współczesnej globalizacji, a w dobie coraz ostrzejszej walki konkurencyjnej istnieje tylko jedna droga prowadząca do przetrwania, jest nią tzw. ucieczka do przodu.

Gospodarstwa agroturystyczne cechują się różnymi, odrębnymi warunkami funkcjonowania, na które składają się zarówno warunki przyrodnicze, jak i społeczno-ekonomiczne [Sala 2005b]. Każde gospodarstwo rozwija się w swoim indywidualnym tempie, będącym wypadkową jakości kadry zarządzającej i zasobów finansowych. W warunkach gospodarki wolnorynkowej wprowadzenie rozwiązań innowacyjnych pozwala na utrzymanie konkurencyjności gospodarstw, co przekłada się na atrakcyj-

ność, ale i na zysk. Jednak innowacja w agroturystyce nie powstaje sama z siebie. Muszą być spełnione określone warunki, aby mogła zaistnieć. Analiza rozwoju innowacji pozwala na wyróżnienie elementów składających się na systemy innowacyjne. Procesy globalizacji w istotny sposób modyfikują rozwój agroturystyki. Zmiany idą w kierunku rozwoju konkurencyjności gospodarstw, zmniejszenia wpływu instytucji rządowych oraz zmian struktury własności, przejawiającej się w ciągłym zwiększaniu roli prywatnego kapitału w decyzjach alokacyjnych. Innowacje w agroturystyce są konsekwencją licznych sieciowych powiązań między elementami otoczenia agroturystycznego tworzących system. Bezpośrednimi źródłami systemów innowacyjnych w agroturystyce są firmy innowacyjne, uczelnie oraz działania lokalne polegające na tworzeniu kompetencji twardych i miękkich.

Poważnym problemem we wdrażaniu innowacji w agroturystyce są bariery innowacyjności [Bukowski *et al.* 2012]. Pierwszą jest tzw. pułapka średniego dochodu, polegająca na osiąganiu średnich dochodów dzięki implementacji zachodnich rozwiązań. Stosowanie w agroturystyce taniej siły roboczej dające wysoki zwrot kosztem niskiego nasycenia kapitałem stwarza poważną barierę w osiąganiu wysokich zysków. Model rozwoju agroturystyki oparty na imitacyjnych rozwiązaniach nie sprzyja rozwiązaniom innowacyjnym. Drugą są etapowe bariery finansowe występujące w ujęciu systemowym oraz instytucjonalno-regulacyjnym. Polska należy do uboższych krajów w UE, dysponując ograniczonym budżetem nie jest w stanie wyasygnować odpowiednich kwot na rozwój turystyki wiejskiej. Dobrym rozwiązaniem na obecnym etapie są fundusze strukturalne UE umożliwiające finansowanie poszczególnych szczebli innowacyjności. Ostatnia bariera dotyczy rozwiązań instytucjonalnych. Gospodarstwa i organizacje agroturystyczne powinny ściśle współpracować z regionalnymi centrami innowacji, w ramach których odbywa się przepływ wiedzy w sektorze prywatnym i państwowym oraz między tymi sektorami, a także dyfuzja innowacji oraz wiedzy cichej czy tajnej dającej przewagę konkurencyjną na rynku. Innowacyjność w agroturystyce powinna być jednym z podstawowych założeń polityki krajowej i regionalnej.

Kolejnym problemem innowacyjności gospodarstw agroturystycznych jest atrakcyjność inwestycyjna związana z lokalizacją i potencjałem województw. Jak wykazały badania [Juchniewicz, Grzybowska 2010], innowacyjność mikroprzedsiębiorstw w dużym stopniu jest pozytywnie skorelowana z atrakcyjnością inwestycyjną będącą wypadkową potencjału inwestycyjnego poszczególnych województw. Natomiast czynniki lokalizacji gospodarstw agroturystycznych w mniejszym stopniu uzależnione są od potencjału innowacyjnego województw.

3. Procesy globalizacji a agroturystyka

Procesy globalizacji mają kluczowe znaczenie dla rozwoju krajów i regionów. Bez względu na nasze postawy i zapatrywania wyznaczają warunki brzegowe aktyw-

ności gospodarczej, w tym agroturystycznej. Będąc nośnikiem nowoczesnych technologii oraz nowych rozwiązań mają kluczowe znaczenie dla rozwoju agroturystyki. Procesy globalizacji prowadzą do intensyfikacji powiązań i współzależności [Czerny 2005; Czerny *et al.* 2007], co ma daleko idące implikacje dla agroturystyki. Konsekwencją współzależności jest tendencja wzrostowa dalekich oddziaływań społeczno-gospodarczych na bieżącą sytuację agroturystyczną. Sytuacja na rynkach finansowych czy giełdzie powoduje liczne zaburzenia funkcjonowania gospodarki. Powstałe perturbacje najczęściej przejawiają się w potęgujących problemach finansowych poszczególnych firm. Zmniejszająca się podaż pieniądza na rynku uderza negatywnie także w branżę agroturystyczną. Właściciele gospodarstw agroturystycznych mają zmniejszone zyski co przekłada się na niższe możliwości inwestycyjne. Egzemplifikacją przedstawionego problemu był kryzys z 2008 r., którego skutki nadal odczuwamy. W dobie gospodarki globalnej szybkość dyfuzji zjawisk kryzysowych stwarza poważne zagrożenia dla stabilnego rozwoju agroturystyki. Szczególny wpływ kryzysy mają na gospodarki określane mianem rynków wschodzących (*emerging markets*). Im bardziej krajowe rynki są zglobalizowane tym bardziej podatne są na tzw. efekt domina. Dlatego w agroturystyce naprzemienne okresy *prosperity* przeplatane są okresami charakteryzującymi się spadkiem zapotrzebowania na produkty agroturystyczne. Na obecnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego Polski istnieje zapotrzebowanie na wypracowanie mechanizmów obronnych przed kryzysami.

Jedną z konsekwencji procesów globalizacji jest powszechna unifikacja produktów, standardu życia, czy ubiorów. Prezentowane w środkach masowego przekazu produkty kultury zachodniej wyrabiają w odbiorcach określoną modę na przeciętne produkty popkultury. Tworząca się kultura światowa wykorzystując najnowsze zdobycze telekomunikacji lansuje głównie na obszarze krajów Triady podobne wzorce idei i obrazów. Ujednoliceni odbiorcy stają się podatni na manipulowanie potrzebami. W wielu branżach uniformizacja wypiera różnicowanie, a monopol konkurencję. Podobne zjawisko zaczyna kielkować na płaszczyźnie agroturystyki. Pojawiają się tzw. innowacje ciągnione będące efektem badań nad potrzebami społeczeństwa, pod wpływem których zamawiane są konkretne rozwiązania. Kreatywne stwarzanie potrzeb i opracowywanie konkretnych rozwiązań wynikających z analizy rynku przyspiesza rozwój innowacji w agroturystyce, ale też sprzyja popularyzacji rozwiązań populistycznych często nie mających nic wspólnego z lokalną tradycją i kulturą.

Do podstawowych procesów globalizacji mających wpływ na agroturystykę należy zaliczyć:

– **Rozwój wolnego rynku** – kluczowy proces umożliwiający funkcjonowanie gospodarstw agroturystycznych w warunkach gospodarki wolnorynkowej. W Polsce do czasów transformacji społeczno-gospodarczej nie było odpowiednich warunków do rozwoju agroturystyki w pełni tego słowa znaczeniu. W dawnym systemie człowiek był traktowany w kategoriach narzędzia produkcji, dlatego kwestie związane z percepcją, humanizmem czy lokalnymi tradycjami kulturowymi były praktycznie zakazane.

Zmiany systemu politycznego w Polsce umożliwiły rozwój regionów i regionalizmów w nowym ujęciu. W poprzednim systemie dążono w Polsce do ujednoczenia kultur lokalnych i języka. Posługiwanie się lokalną gwarą odbierane było jako przejaw braku wykształcenia, dopuszczano jedynie różnice w strojach, chociaż eksponowano je głównie w zespołach ludowych lub z okazji różnych uroczystości. Również dbano o zabytki architektury ludowej, ponieważ materialne elementy kultury ludowej nie zagrażały systemowi władzy państwowej. Funkcjonujące w Polsce regiony w tradycyjnym ujęciu rodem z średniowiecza typu Kaszuby, Kujawy, Śląsk czy Wielkopolska miały znaczenie symboliczne. Dopiero po zmianach politycznych w czasach rodzącego się w Polsce kapitalizmu zaistniały warunki do odrodzenia regionów w nowym ujęciu według UE na poziomie NUTS 2, których podstawą jest samorządna władza regionalna dysponująca realnym budżetem. Powstały również warunki do odrodzenia regionalizmów zarówno w podmiotowym, jak i w przedmiotowym wymiarze. W dawnym systemie dążono do unifikacji polskiej kultury, dominował jeden język (polski), a lokalne zróżnicowania kulturowe traktowano w kategoriach ciekawostek. Dopiero po odrzuceniu systemu sowieckiego zaistniały warunki do rozwijania lokalnych regionalizmów zarówno w stroju, sztuce, jak i w mowie. Rozwój wolnego rynku uruchomił ludzką kreatywność przejawiającą się w konkretnych działaniach na rzecz lokalnych społeczności [Jęczmyk, Maćkowiak 2014]. Każda społeczność musi konkurować z innymi grupami pochodzącymi nie tylko z kraju, ale także z zagranicy. Dlatego wolny rynek w obecnej wersji przekraczający granice narodowe państw, pozwala gospodarstwu agroturystycznym na dotarcie do turystów praktycznie co najmniej z całej Europy. Do głównych barier w zdobywaniu turystów należy zaliczyć głównie granice Unii Europejskiej oraz kwestie językowe. Wolny rynek mimo wielu udokumentowanych wad stanowi dla agroturystyki płaszczyznę praktycznie nieograniczonej ekspansji. Jedynym ograniczeniem wydają się być lokalne (krajowe) prawodawstwo, konkurencja oraz kompetencje kadry zarządzającej.

– **Rozwój telekomunikacji** (rozwój Internetu, telewizji satelitarnej, telefonii komórkowej, systemy łączności satelitarnej) - stanowi źródło nowych aplikacji możliwych do wykorzystania w agroturystyce. Środki masowego przekazu, w tym telewizja satelitarna, powinny stanowić kanały dyspersji informacji agroturystycznej. Portale internetowe stają się jednym z głównych źródeł informacji o produktach agroturystycznych. Współpraca między poszczególnymi gospodarstwami agroturystycznymi na płaszczyźnie cyfrowej stwarza niepowtarzalną okazję do wzmocnienia przekazu informacyjnego. Lokalne oferty są zauważane nie tylko na rynku krajowym, ale także i zagranicznym. Potencjalny klient dzięki Internetowi może się zapoznać nie tylko z ceną produktu, ale i z warunkami socjalnymi, walorami krajobrazowymi czy wreszcie z ofertami specjalnymi. Wygoda i szybkość dostępu do informacji cyfrowej stwarza okazję do nawiązania łatwego, taniego i szybkiego kontaktu z potencjalnymi odbiorcami usług. W sieci istnieje wiele portali turystycznych, na których funkcjonują oferty agroturystyczne oraz typowo agroturystycznych. Przykładowo można wymie-

nić typowe portale agroturystyczne, tj.: agroturystyka.pl, ogłoszenia agroturystyczne, l-oferta.pl e-agroturystyka.pl, e-agro.pl, agrowczasy.pl, agroturystyczny24.pl, agroturystyka.top-100.pl, czy portale turystyczne, takie jak: plener.pl, i-urlop.pl, infoturystyka.pl, agrowczasy.pl. Spotykamy w sieci wiele ofert prywatnych, niezrzeszonych w portalach np.: lesna.pl, agroturystyka koziababa.pl. Takie ogłoszenia łatwiej docierają do odbiorcy, ponieważ wyświetlona są indywidualnie, ale też mają mniejszą siłę przekazu wynikającą choćby z problemów związanych z pozycjonowaniem stron. Duże portale dysponujące większym potencjałem lepiej pozycjonują swoje strony www. Ponadto, w dużych portalach turyści mają łatwiejszą możliwość skonfrontowania danej oferty z sąsiednimi, co przekłada się na wybór lepszej oferty. W przypadku ogłoszeń indywidualnych brak jest natychmiastowej możliwości porównywania ofert.

Coraz więcej gospodarstw agroturystycznych ma swoją stronę w Internecie. Na stronach www możemy się spotkać nie tylko z konkretną ofertą agroturystyczną, ale także z walorami i atrakcjami najbliższej okolicy i regionu. Jednak sposób wykorzystania Internetu w agroturystyce jest daleko niewystarczający. Ze względu na niską rentowność gospodarstwa agroturystyczne nie podejmują dodatkowych działań promocyjnych w sieci. Niewiele z nich korzysta z takich usług, jak marketing wyszukiwarekowy oraz kampanie banerowe. Mimo że indywidualne gospodarstwa agroturystyczne nie są w stanie unieść kosztów pełnego wykorzystania Internetu, to inaczej wygląda sytuacja w przypadku organizacji i stowarzyszeń agroturystycznych mogących sięgnąć po kosztochłonne formy promocji. Ponadto, organizacje agroturystyczne powinny dążyć do stworzenia ogólnopolskiego systemu rezerwacji miejsc *on-line*. Zwiększenie liczby użytkowników platform *on-line* pozwoli zredukować koszty do poziomu akceptowalnego przez gospodarstwa agroturystyczne.

Obecnie obserwujemy intensywny rozwój telefonii komórkowej. Zaawansowane telefony komórkowe w najbliższej przyszłości wyprą z rynku tablety przejmując ich funkcje. Współczesne telefony mają więcej wspólnego z komputerem niż z pierwotnym, tradycyjnym telefonem. Dynamiczny rozwój oprogramowania stwarza szansę dla turystów i agroturystów na wzbogacenie dla nich oferty. Aplikacje telefonii komórkowej oferują nam wiele programów do wykorzystania w czasie urlopu i nie tylko. Przykładowo można wymienić takie programy, jak: programy sportowe i rekreacyjne np. S Health, kompan chodu, kompan ćwiczeń, programy podróżnicze typu S Travel, TripAdvisor, pogoda, muzyka czy np. sklep play, gdzie można m.in. nabyć bardzo popularną obecnie aplikację Endomondo, nawet w wersji darmowej. Aplikacja pozwala na: planowanie treningu w terenie, utrzymywanie kontaktu ze znajomymi, planować trasy czy zapisywać wyniki w historii. Każda przebyta trasa zaznaczana jest na mapie Google z podaniem takich parametrów, jak: czas trwania aktywności, przebyty dystans, średnia prędkość, średnie tempo, liczba zużytych kalorii, zalecane nawodnienie organizmu, najniższy położony punkt na trasie, najwyższy położony punkt na trasie, dystans przebyty łącznie w górę i w dół. W zaawansowanych płatnych wersjach istnieje także możliwość kontrolowania naszego tętna, jednak ta opcja wymaga kompatybilne-

go pulsometru. Dysponując nowoczesnym telefonem możemy beztrudno poruszać się w terenie, ponieważ trudno się zgubić dzięki aplikacjom lokalizacyjnym pokazującym aktualne miejsce naszego przebywania. Rozwój technologii telekomunikacyjnych jest kluczowym elementem przyspieszającym gospodarkę globalną. Żadna sfera życia nie może obejść się bez tzw. cyfryzacji.

– **Rozwój nowoczesnych środków transportu** – zmniejszają czas podróży z miasta do miasta czy z kraju do kraju, ale też przybliżają konsumentów do producentów, czego wyrazem w agroturystyce jest relatywnie powszechna unifikacja produktów, którą należy zwalczać. Rozwój nowoczesnych środków transportu, do których należy zaliczyć: transport kontenerowy, lotniczy i koleje szybkiej prędkości, ma istotne znaczenie dla agroturystyki. Transport kontenerowy szczególnie morski jest ukoronowaniem wielu wieków ekspansji morskiej krajów uprzemysłowionych. W dobie globalizacji nabrał szczególnego znaczenia awansując do roli największej gałęzi transportu, *de facto* umożliwiającej funkcjonowanie handlu zagranicznego. Morskie szlaki komunikacyjne łączą porty porzucane po całym świecie, skąd towary są transportowane w głąb lądu. Szczególne znaczenie nabrał transport kontenerowy umożliwiając przewóz zróżnicowanych wagowo i gabarytowo produktów w zunifikowanych kontenerach.

Łatwość w przemieszczaniu dużych ilości towarów w praktyce oznacza możliwość przemieszczania olbrzymich ilości towaru w dowolne miejsca na Ziemi. Szczególnie wyraźnie widać to w ofercie sieci hoteli porzucanych po całym świecie. Jeżeli zdecydujemy się skorzystać z usług danej sieci, to nieważne, w jakim punkcie świata jesteśmy, wszędzie będziemy otoczeni taką samą lub bardzo podobną infrastrukturą. Wyjątek stanowią pensjonaty i hotele będące własnością lokalnych społeczności czerpiących wzorce z lokalnej historii i tradycji. Współczesnym paradoksem jest stan, w którym coraz więcej wyrobów ludowych produkowanych jest w Chinach, a sprzedawanych w lokalnych subkulturach. Dynamiczny rozwój transportu kontenerowego obniża koszty globalizacji produkcji stając się jednocześnie generatorem zmian społeczno-gospodarczych.

Perspektywiczne znaczenie dla rozwoju agroturystyki w Polsce mają szybkie koleje, będące w fazie organizacji. Jednak w krajach triady ich znaczenie systematycznie wzrasta. Zgodnie z definicją Komisji Europejskiej z 23 lipca 1996 r. pod pojęciem *szybkich kolei* rozumiemy pociągi mogące osiągać prędkość nie mniejszą niż 200 km/h na istniejących liniach oraz 250 km/h na liniach nowo zbudowanych [Harassek 2005]. Obecnie na świecie szybkie koleje funkcjonują w Japonii, Francji, Szwajcarii, Hiszpanii, Holandii, Wielkiej Brytanii, Szwecji, Norwegii, Portugalii, USA, we Włoszech, Niemczech, Chinach, Korei Południowej i na Tajwanie. Wiele innych krajów przymierza się do budowy linii dużych prędkości, są wśród nich takie kraje, jak: Australia, Indie oraz Rosja. Koleje dużych prędkości pozwalają na pokonanie ograniczeń w transporcie samolotowym i samochodowym w postaci: większego bezpieczeństwa, wygody, skrócenia czasu podróży na trasach krótkich

i średnich, ominięcie kongestii systemów transportu lotniczego i samochodowego oraz cechującą się relatywnie niską ceną. Obecnie podstawowa rola szybkich kolei polega na świadczeniu usług podróżującym w celach służbowych, jednak można zauważyć tendencję wzrostu liczby pasażerów podróżujących w celach turystycznych. Wynika to z tego, że szybkie koleje łączą nie tylko obszary wysoko zurbanizowane, ale także obszary centralne z uboższą prowincją, przez co przyczyniają się do rozwoju obszarów wiejskich. Doskonałym przykładem takich linii jest trasa Madryt - Sewilla w Hiszpanii, Paryż – Marsylia we Francji, Zhengzhou - Lanzhou w Chinach czy Amsterdam – Groningen w Holandii.

Rozwój transportu lotniczego i kolejowego ma istotne znaczenie dla rozwoju agroturystyki. Rozwój szybkich kolei w Europie Zachodniej, USA, Japonii czy Chinach cechuje się niskimi kosztami przewozu pasażerów i towarów na długich trasach i relatywnie dużą wydajnością. Turyści chętnie korzystają z szybkich kolei, ponieważ znacznie skracają czas podróży i tym samym wydłużają czas przeznaczony na odpoczynek. Organizacja transportu kolejowego ma jednak pewne wady, do których należy przede wszystkim zaliczyć: wysokie koszty budowy nowych linii oraz praktycznie brak możliwości zmiany funkcjonujących tras. W tym kontekście transport szybkich kolei przyczynia się do kanalizowania ruchu turystycznego, w tym agroturystycznego.

Do podstawowych cech transportu lotniczego należy zaliczyć, szybkość podróży, średni komfort podróży oraz wysoki stopień bezpieczeństwa. Podobnie jak w przypadku szybkich kolei transport lotniczy cechuje się wysokimi kosztami, na które składają się głównie koszty budowy samolotów i lotnisk, natomiast minusem jest brak możliwości przewożenia dużych ilości towarów. Rozwój procesów globalizacji egzemplifikujący się w postaci globalnej wioski lub kompresji czasu i przestrzeni, zaniku barier administracyjnych, czasowych i ekonomicznych, przyczynia się do dynamicznego wzrostu ruchu pasażerskiego, w tym agroturystów. Dzięki szybkim połączeniom lotniczym powszechne stały się eskapady turystyczne i agroturystyczne do Afryki, Azji Południowo-Wschodniej czy Ameryki Południowej. Współczesna łatwość i szybkość przemieszczania się między poszczególnymi kontynentami sprawia, że lokalne atrakcje agroturystyczne potencjalnie tracą na znaczeniu w obliczu nowych odległych atrakcji z innych kontynentów. Agroturyści często postępują według przysłowia: "cudze chwalicie, swego nie znacie", dalekie wyjazdy są modne, do dobrego tonu jest odwiedzić inny kraj czy kontynent, świadczy o statusie materialnym turystów (stać ich jest na większe wydatki - często są to tylko pozory, gdyż cena odpoczynku np. w Tatrach jest porównywalna albo i większa niż np. w Alpach).

Postęp technologiczny, jaki dokonał się w transporcie i telekomunikacji oraz odkrycia w elektronice, zapoczątkowały nowy okres w społeczno-gospodarczym rozwoju świata. Szczególnie rozwój Internetu doprowadził do przyspieszenia interakcji między poszczególnymi podmiotami gospodarczymi. Informacje stały się ogólnodostępne dzięki takim odkryciom, jak: poczta elektroniczna, P2P, e-biznes,

serwery informacyjne czy telefony komórkowe. Ogólnoświatowa sieć informatyczna pozwala na szybką dyspersję nowych idei, koncepcji oraz bieżących wiadomości. Powszechna cyfryzacja wydatnie skraca czas kontaktu między sprzedawcą i nabywcą przyczyniając się do przyspieszenia rozprzestrzeniania się towarów i kapitału. Rewolucja informatyczna przyczyniła się do istotnych zmian w agroturystyce, stwarzając możliwość wykorzystania cyfryzacji do powstania nowego typu relacji nie tylko między poszczególnymi gospodarstwami agroturystycznymi, ale przede wszystkim między turystami a produktami agroturystycznymi. Stosując zaawansowane technologie, agroturystyka stała się częścią gospodarki opartej na wiedzy (*knowledge-based economy*). Zastosowanie wysokiej technologii wyniosło poszczególne gospodarstwa agroturystyce na wyższy, ogólnokrajowy, a nawet światowy rynek konkurencyjności. Obecna sytuacja stwarza, a nawet wymusza stosowanie innowacji w branży agroturystycznej.

Zacieśnianie więzi między poszczególnymi regionami sprzyja wymianie informacji na temat nowych produktów, koncepcji czy wynalazków, a stąd już prosta droga do zastosowania nowej wiedzy w praktyce [Sala 2011]. Bogate i dobrze rozwinięte zachodnie gospodarstwa agroturystyczne stały się wzorem do naśladowania dla polskich inicjatyw agroturystycznych.

Rozwój korporacji transnarodowych (KTN) ma dwuznaczny wpływ na innowacyjność w agroturystyce. Działalność KTN doprowadziła do zmian w światowej konkurencji. Korporacje wspierane przez organizacje międzynarodowe (głównie Światową Organizację Handlu) doprowadziły do usunięcia barier handlowych funkcjonujących między poszczególnymi krajami. Brak barier na rynku oraz olbrzymi potencjał finansowy korporacji doprowadził do hiperkonkurencji. Aby skutecznie rywalizować na rynkach międzynarodowych gospodarstwa agroturystyczne muszą posiadać silne atuty konkurencyjne. Oprócz aspektów finansowych istotne znaczenie ma dostęp do nowoczesnych technologii.

Podsumowanie

Procesy globalizacji mają istotny wpływ na rozwój innowacji w agroturystyce. W czasach tworzenia się gospodarki globalnej w agroturystyce muszą zachodzić ciągle zmiany pozwalające jej funkcjonować w warunkach ciągle wzrastającej konkurencji. Źródłem tych zmian są procesy globalizacji wyznaczające warunki brzegowe działalności gospodarczej. Procesy globalizacji wpływają na agroturystykę przez umożliwienie dostępu do: nowoczesnych technologii, w tym Internetu, telefonii cyfrowej, telewizji satelitarnej; nowoczesnych środków transportu (transport kontenerowy, szybkie koleje, samoloty). Wzrastająca konkurencyjność rynków doprowadziła do wypracowania nowoczesnych metod zarządzania pozwalających na skuteczną konkurencję rynkową. Procesy globalizacji oddziałują na innowacje

w sposób ciągły. Kluczowym czynnikiem jest sieciowy układ powiązań nie tylko między poszczególnymi krajami, ale przede wszystkim między poszczególnymi regionami oraz firmami na różnych poziomach organizacji. Tworzące się sprzężenia zwrotne determinują ciągle zwiększanie potencjału innowacyjnego. Usuwanie barier w działalności gospodarczej prowadzące do powstania gospodarki otwartej, stwarza zarówno szanse, jak i zagrożenia dla rozwoju gospodarstw agroturystycznych. O trwałym rozwoju agroturystyki w coraz większym stopniu decydują kompetencje merytoryczne kadry pozwalające na kumulowanie korzyści ze zmian jakościowych w gospodarce światowej.

Literatura

- Bukowski M., Szpor A., Śniegocki A., 2012, *Potencjał i bariery polskiej innowacyjności*. Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa.
- Czerny M., 2001, *Globalizacja a rozwój lokalny w geografii społeczno-ekonomicznej*, [w:] *Koncepcje teoretyczne i metody badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej*, H. Rogacki (red.). Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Czerny M., 2005, *Globalizacja a rozwój*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Czerny M., Łuczak R., Makowski J., 2007, *Globalistyka*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Domański B., 1996, *Wpływ inwestycji zagranicznych na gospodarkę województwa*, [w:] *Raport o stanie inwestycji zagranicznych w województwie krakowskim*. Urząd Miasta Krakowa, Kraków.
- Domański B., 2001, *Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski*. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- Domański B., 2002, *Zagraniczne inwestycje przemysłowe a obszary metropolitalne*. Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG, nr 4.
- Drucker P., 1995, *Zarządzanie w czasach burzliwych*. „Czytelnik”, Warszawa, s. 66-67.
- Drzewiecki M., 1997, *Agroturystyka*. Instytut Wydawniczy „Świadectwo”, Bydgoszcz.
- Drzewiecki M., 1998, *Pojęcie turystyki wiejskiej*. „Turyzm”, z. 1.
- Drzewiecki M., 2002, *Podstawy agroturystyki*. Wyd. OPO, Bydgoszcz.
- Flanigan S., Blackstock K., Hunter C., 2014, *Agritourism from the Perspective of Providers and Visitors: a Typology-based Study*. *Tourism Management*, t. 40, Complete, February.
- Gierańczyk W., 2003, *Wybrane aspekty konkurencyjności polskiego przemysłu w dobie globalnych wyzwań rozwoju*, [w:] *Przemysł w procesie globalizacji*, Z. Ziolo, Z. Makiela (red.). Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG, nr 6.
- Gierańczyk W., Stańczyk A., 2003, *Korporacje międzynarodowe w przestrzeni globalnej*, [w:] *Przemysł w procesie globalizacji, op. cit.*
- Gil Arroyo C., Barbieri C., Rozier Rich S., 2013, *Defining Agritourism: A Comparative Study of Stakeholders' Perceptions in Missouri and North Carolina*. *Tourism Management Volume: 37*, Complete, August.
- Harassek A., 2005, *Rozwój kolei dużych prędkości na świecie*. *Technika Transportu Szynowego*, 5-6.
- Hidalgo A., D'Alvano L., 2014, *Service Innovation: Inward and Outward Related Activities and Cooperation Mode*. *Journal of Business Research*, t. 67, Wyd. 5, May.

- Jęczmyk A., Maćkowiak M., 2014, *Przedsiębiorczość w agroturystyce*, [w:] *Przedsiębiorczość w turystyce*, S. J. Snarski, M. Jalinik (red.). Wyd. EkoPress, Białystok.
- Jędrzejczyk D., 2002, *Geograficzne aspekty globalizacji społeczeństwa i gospodarki*, [w:] *Geograficzne uwarunkowania rozwoju Małopolski*, Z. Górka, A. Jelonek A. (red.). Kraków.
- Juchniewicz M., Grzybowski B., 2010, *Innowacyjność mikroprzedsiębiorstw w Polsce*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Kamińska W., Pałka E., 2009, *Miejsce turystyki w rozwoju obszarów wiejskich. Przykład województwa świętokrzyskiego*, [w:] *Współczesne procesy urbanizacji obszarów wiejskich*, W. Kamińska, M. Mularczyk (red.). Instytut Geografii, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Kiniorska I., Pałka E., Wrońska-Kiczor J., 2012, *Wsparcie instytucjonalne działalności agroturystycznej. Przykład województwa świętokrzyskiego*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Rozwój zrównoważony i problemy obszarów wiejskich*, M. G. Woźniak (red.). Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Zeszyt 29, Rzeszów, s. 191-201.
- Koutsouris A., Gidarakou I., Grava F., Michailidis A., 2014, *The Phantom of (Agri)tourism and Agriculture Symbiosis? A Greek Case Study*. *Tourism Management Perspectives*, t. 12, Complete, October.
- Kuciński K., 1999, *Gospodarka współczesnego świata*. Wielka encyklopedia geografii świata, t. XVI, Wyd. Kurpisz, Poznań.
- Laws E., 2009, *Tourism and Innovation*. *Tourism Management*, t. 30, Wyd. 6, December.
- Lubowiecki-Vikuk A., V., Paczyńska-Jędrycka M., 2010, *Współczesne tendencje w rozwoju form rekreacyjnych i turystycznych*. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Majewski J., Lane B., 2003, *Turystyka wiejska i rozwój lokalny*. Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa.
- Makiela Z., 2003, *Przejawy procesu globalizacji w rozwoju infrastruktury transportowej w Polsce*, [w:] *Przemysł w procesie globalizacji, op. cit.*
- Markowski T., 2003, *Procesy globalizacji w gospodarce a trendy w badaniach regionalnych*, [w:] *Nowe kierunki badawcze w regionalistyce. Nowe doświadczenia polityki regionalnej*, R. Domański (red.). Biuletyn KPZK PAN, z. 204, Warszawa.
- Pałka E., 2011a, *Możliwości aktywizacji obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego poprzez rozwój funkcji agroturystycznej*, [w:] *Rynek pracy w województwie świętokrzyskim w ujęciu historycznym, ekonomicznym i socjologicznym*, E. Słabińska, I. Ciosek (red.). Wyd. Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Pałka E., 2011b, *Możliwości uzyskiwania dodatkowych dochodów w gospodarstwach rolnych poprzez rozwój agroturystyki. Przykład województwa świętokrzyskiego*. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, t. XIII.
- Pałka E., 2014, *Wpływ otoczenia instytucjonalnego na rozwój gospodarstw agroturystycznych w wielofunkcyjnym regionie Gór Świętokrzyskich*. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Rolnictwo*, CVIII.
- Pieńkos K., Tymińska U., 2008, *Baza zakwaterowania w gospodarstwach agroturystycznych jako czynnik rozwoju turystyki na obszarach wiejskich*, [w:] *Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej*, I. Sikorska-Wolak (red.). Wyd. SGGW, Warszawa.
- Puciato D., Woś B., 2011, *Innowacje jako forma wzbogacenia oferty wybranych gospodarstw agroturystycznych w górach świętokrzyskich*. *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis, Oeconomica*, 288(64).

- Sala S., 2002, *Wpływ procesów globalizacji na rozwój regionów*, [w:] *Geograficzne uwarunkowania rozwoju Małopolski*, Z. Górka, A. Jelonek (red.). IG i GPE UJ, Kraków.
- Sala S., 2003a, *Próba delimitacji procesów globalizacji*, [w:] *Geograficzne aspekty globalizacji i integracji europejskiej*, M. Śmigielńska, J. Słodczyk (red.). PTG, Opole.
- Sala S., 2003b, *Agroturystyka w Polsce w obliczu integracji europejskiej*, [w:] *Funkcje obszarów wiejskich w dobie transformacji gospodarki Polski*, E. Pałka (red.). AŚ, Kielce.
- Sala S., 2005a, *Wpływ agroturystyki i turystyki wiejskiej w Polsce na rozwój obszarów wiejskich w dobie globalizacji*, [w:] *Wielofunkcyjna gospodarka na obszarach górskich*, E. Pałka (red.). Instytut Geografii Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Sala S., 2005b, *Agritourism and Rural Tourism in Poland and the Development of Rural Areas the Face of European Integration*, [w:] *Alternative Sources of Farms Income*, E. Pałka (red.). Instytut Geografii Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Sala S., 2011, *Wybrane problemy polityki rolnej i obszarów wiejskich w dobie globalizacji*, [w:] *Uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich. Wybrane problemy*, W. Kamińska (red.). IG UJK, Kielce.
- Sala S., 2014, *Procesy globalizacji istota i geograficzne implikacje*. UJK, Kielce.
- Sala S., 2014a, *Konsekwencje procesów globalizacji*. UJK, Kielce.
- Sawicki B., 2014, *Współpraca gospodarstw agroturystycznych z lokalnymi stowarzyszeniami wspierającymi rozwój turystyki na terenie powiatu bieszczadzkiego*, [w:] *Przedsiębiorczość w turystyce*, *op. cit.*
- Sikorska G., Kojaszczak W., 2000, *Kwatera agroturystyczna. Praktyczny poradnik*. Wyd. Polska, Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, Warszawa.
- Stryjakiewicz T., 2001, *Koncepcja usieciowienia (networking) w badaniach przestrzenno-ekonomicznych*, [w:] *Koncepcje teoretyczne... op. cit.*
- Stryjakiewicz T., Wajda J., 2003, *Organizacja przestrzenna grup kapitałowych jako problem badawczy geografii ekonomicznej*, [w:] *Przemysł w procesie globalizacji*, *op. cit.*
- Sznajder M., Przezbórska L., 2006, *Agroturystyka*. PWE, Warszawa.
- Szymański W., 2001, *Globalizacja wyzwania i zagrożenia*. Difin, Warszawa.
- Valdivia C., Barbieri C., 2014, *Agritourism as a Sustainable Adaptation Strategy to Climate Change in the Andean Altiplano*. *Tourism Management Perspectives*, t. 11, complete, July.
- Wielka Encyklopedia Geografii Świata*, t. 21, Wyd. Kurpisz, Poznań.
- Wielka Encyklopedia Geografii Świata*, t.16, Wyd. Kurpisz, Poznań.
- Wieloński A., 2003, *Przemysł Nowej Gospodarki*, [w:] *Przemysł w procesie globalizacji*, Z. Ziolo, Z. Makiela (red.). Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG, nr 5.
- Ziolo Z., 2003, *Kształtowanie się przedsiębiorstw przemysłowych w procesie globalizacji*, [w:] *Przemysł w procesie globalizacji*, *op. cit.*